

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גזוים מגאונותם וחדיפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליון 636 שנה י"ב - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת שמיני תשפ"ו

ביאור מאמר תמוה של חז"ל "לפיכך נקראו ראשונים סופרים"

דרש דרש משה כו' גחון (י טז, יא מב) בגמ' קידושין איתא,
לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות
שבתורה שהיו אומרים וא"ו דגחון חציין של אותיות של ס"ת,
דרש דרש חציין של תיבות, והתגלח (לקמן יג-לג) חציין של
פסוקים, יכרסמנה חזיר מיער (פה יד) עין דיער חציין של
תהילים, והוא רחום יכפר עון (עח-לח) חציו דפסוקים, בעי ר'
יוסף וא"ו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא כו', בעי ר' יוסף
והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא כו', ת"ר חמשת אלפים
שמונה מאות שמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יתר עליו
תהילים שמונה חסר ממנו דברי הימים שמונה.
המאמר כולו תמוה מפני שכל דברי הברייתא אינם נכונים, וא"ו
דגחון אינה האות האמצעית דרש דרש אינן חציין של תיבות, וכן
שאר הדברים כפי שיבואר, לכן נראה לפרש המאמר כולו דבר
דבור על אפניו, וכדלהלן.

וא"ו דגחון

וא"ו דגחון חציין של אותיות של ספר תורה, אחר העיון
ובדיקת אותיות התורה וא"ו דגחון אינה האות האמצעית שבתורה
וכיצד אמרה כך בגמ', אך י"ל שכוונת חז"ל שוא"ו דגחון היא
האות האמצעית לכל אותיות משונות שבתורה שהרי וא"ו דגחון
היא אות גדולה, וכדלהלן.

יש ב' גירסאות למנין אותיות משונות שבתורה לנוסחא שלנו יש
ט"ז אותיות משונות כלו' אותיות קטנות וגדולות ולנוסחא ר'
יוסף טוב עלם שהובא במחזור ויטרי (ח"ב עמ' תרע"ג) יש ל"ב
אותיות משונות בתורה.

ואלו הן לנוסחא שלנו, א. בראשית (בראשית א-א) ב' גדולה, ב.
בהבאם (ב-ד) ה' קטנה, ג. ולבכתה (כג-ב) כ' קטנה, ד. קצתי בחיי
(כז-מו) ק' קטנה, ה. נצר חסד (שמות לד-ז) נ' גדולה, ו. אחר (לד-
יד) ר' גדולה, ז. ויקרא (ויקרא א-א) א' קטנה, ח. מוקדה (ו-ב) מ'
קטנה, ט. גחון (יא-מב) ו' גדולה, י. והתגלח (יג-לג) ג' גדולה, יא.
יגדל (במדבר יד-ז) י' גדולה, יב. שמע (דברים ו-ד) ע' גדולה, יג.
אחד (ו-ד) ד' גדולה, יד. וישליכם (כט-כז) ל' גדולה, טו. הלה'
תגמלו (לב-ו) ה' גדולה, טז. תשי (לב-יח) י' קטנה.

ולנוסחא ר' יוסף טוב עלם נוספו עוד ט"ז אותיות ואילו הן, יז.
ובהעטיפ (בראשית ל-מב) פ' גדולה, יח. הכזונה (לד-לה) ז' גדולה,
יט. חכלילי (מט-יד) ח' גדולה, כ. שלשים (נ-כג) ס' גדולה, כא.
טוב (שמות ב-ב) ט' גדולה, כב. צא (יא-ח) צ' גדולה, כג. ציץ (כח-
לו) פ' גדולה, כד. ויהס (במדבר יג-ל) ס' גדולה, כה. מה טובו (כד-
ה) מ' גדולה, כו. משפטן (כז-ה) ו' גדולה, כז. וטהרתם (לא-כד) ס'
קטנה, כח. ממרים (דברים ט-כז) מ' קטנה, כט. קן (כב-ו) ק'
גדולה, ל. והתמכרתם (כח-סח) כ' גדולה, לא. ופתלתל (לב-ה) פ'
גדולה, לב. אשריך (לג-כט) א' גדולה.

וא"ו דמילת גחון היא האות האמצעית מהאותיות המשונות,
לנוסחא שלנו יש ח' אותיות עד וא"ו דגחון וח' אותיות מוא"ו
דגחון, ולנוסחא ר' יוסף עלם טוב יש ט"ז אותיות עד וא"ו דגחון
וט"ז אותיות מוא"ו דגחון.

וזו כוונת חז"ל וא"ו דגחון חציין של אותיות משונות כלו' גדולות
וקטנות שבתורה, ויש לדייק כך מלשון חז"ל שלא אמרו וא"ו
דגחון חציין של אותיות התורה כדנאמר קודם לכן שהיו סופרים

דרש דרש

דרש דרש חציין של תיבות, בספר אהבת תורה (קרקא תרס"ה)
מעלה אפשרות שזה חציין של תיבות כפולות שבתורה.
בדקתי בכל התורה ויש צ"א תיבות כפולות אבל ב' מהם לא
נחשבות תיבות כפולות כיון שהמשמעות שונה והם לך-לך
(בראשית יב-א) וכן "שם שם לו חק ומשפט" (שמות טו-כה),
נותרו פ"ט תיבות כפולות.

ואלו הן א. הרמש הרמש (בראשית א-כו), ב. זרע זרע (א-כט), ג.
זרע זרע (א-כט), ד. נח נח (ו-ט), ה. שבעה שבעה (ז-ב), ו. שבעה
שבעה (ז-ג), ז. שנים שנים (ז-ט), ח. הרמש הרמש (ז-יד), ט. שנים
שנים (ז-טו), י. מאד מאד (ז-יט), יא. השרף השרף (ז-כא), יב.
הרמש הרמש (ח-יז), יג. שם שם (יא-י), יד. תרח תרח (יא-כז), טו.
בארת בארת (יד-י), טז. עצר עצר (כ-יח), יז. אברהם אברהם (כב-
יא), יח. אברהם אברהם (כה-יט), יט. האדם האדם (כה-ל), כ. יצא
יצא (כז-ל), כא. מאד מאד (ל-מג), כב. עדר עדר (לב-יז), כג. מלך
מלך (לו-לא), כד. טרף טרף (לז-לג), כה. יום יום (לט-י), כו. העד
העד (מג-ג), כז. שכלתי שכלתי (מג-יד), כח. טרף טרף (מד-כח),
כט. יעקב יעקב (מו-ב), ל. דלה דלה (שמות ב-יט), לא. משה משה
(ג-ד), לב. כה כה (ז-טז), לז. לג. חמרים חמרים (ח-י), לד. גאה גאה
(טו-א), לה. גאה גאה (טו-כא), לו. יום יום (סד-ה), לז. בבוקר
בבוקר (טז-כא), לח. מעט מעט (כג-ל), לט. בבקר בבקר (לז-ז), מ.
ה' ה' (לד-ו), מא. בבקר בבקר (לו-ג), מב. איש איש (לו-ד), מג.
אשם אשם (ויקרא ה-יט), מד. בבקר בבקר (ו-ה), מה. דרש דרש
(י-טז), מו. השרץ השרץ (יא-מא), מז. השרץ השרץ (יא-מב), מח.
השרץ השרץ (יא-מג), מט. בהרת בהרת (יג-לח), נ. איש איש (טו-
ב), נא. איש איש (יז-ג), נב. איש איש (יז-יח), נג. הגר הגר (יז-י),
נד. הגר הגר (יז-יג), נה. איש איש (יח-ו), נו. הגר הגר (יט-לד), נז.
איש איש (כ-ב), נח. הגר הגר (כ-ב), נט. איש איש (נ-ט), ס. איש
איש (כב-ד), סא. איש איש (כב-יח), סב. איש איש (כד-טו), סג.
איש איש (במדבר א-ד), סד. איש איש (א-מד), סה. נתונים נתונים
(ג-ט), סו. חמשת חמשת (ג-מז), סז. איש איש (די-יט), סח. איש
איש (ד-מט), סט. איש איש (ה-יב), ע. אמן אמן (ה-כב), עא.
עשרה עשרה (ז-פו), עב. נתונים נתונים (ח-טז), עג. איש איש (ט-
י), עד. ירק ירק (יב-יד), עה. מאד מאד (יד-ז), עו. יום יום (יד-לד),
עז. מטה מטה (יז-יז), עח. הקרב הקרב (יז-כח), עט. עשרון עשרון
(כח-כא), פ. עשרון עשרון (כח-כט), פא. עשרון עשרון (כט-י),
פב. יצא יצא (לה-לו), פג. בדרך בדרך (דברים כז), פד. מעט
מעט (ז-כב), פה. שנה שנה (יד-כב), פו. צדק צדק (טז-כ), פז.

והוא רחום חציו דפסוקים

והוא רחום חציו דפסוקים, המקובל אצלנו הוא שבתהלים יש אלפיים חמש מאות עשרים ושבע פסוקים אך אי"ז נכון כי יש אלפים שבע מאות עשרים ושמונה פסוקים וחציון זה אלף מאתיים שישים וארבע פסוקים.

והפסוק ה-1264 הוא "ויפתהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו" (עח-לו) ולא יאה לעשות סימן בפסוק זה, והפסוק שלאחריו הוא "ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו (שם-לו) וגם בו לא יאה לעשות סימן, לכן אמרו חז"ל הפסוק שלאחריו "והוא רחום יכפר עוון" שבו יאה ונאה לעשות סימן, (א-ה) והוצרך להקדים הא דיש 2328 פסוקים ולא 2327 דאם יש 2327 הרי דחציו הוא -1263- שהוא "ויזכרו כי אלוקים צורם וא-ל עליון גואם" (שם לה) שבו נמי יאה לעשות סימן).

מספר הפסוקים שבתורה

חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יתר עליו תהילים שמונה חסר ממנו דברי הימים שמונה, ויש להקשות שבכל החומשים מצויין שמספר הפסוקים הינו חמשת אלפים שמונה מאות ארבעים וחמש, ועוד יש להקשות מדוע השוו זאת דוקא ביחס לתהילים ולדברי הימים ולא לשאר נבאים וכתובים, ועוד תקשה קושית תוס' שבחומש יש הרבה יותר פסוקים מבתהילים וכן כמה אלפי פסוקים יותר מדברי הימים ואי"ז אותו מנין יתר שמונה וחסר שמונה. תירץ בספר כתר תורה והובאו דבריו בספר קנה בשם בקידושין דהכי פירושו, היה קים ליה לחז"ל שפוסקי התורה הינם -5888- כמאמרם אלא שהוקשה להם זה גופא שבתורה יש רק -5845- פסוקים שזה מ"ג פסוקים פחות ממה שנמסר להם במסורה ותיצרו על כך שאכן בתורה יש -3845- פסוקים אולם יש בתהילים ובדברי הימים עוד מ"ג פסוקים שהם חזרה על פסוקי התורה וממילא החשיבו במסורה עוד מ"ג פסוקים אלו והרי יחדיו 5888. ומ"ג פסוקים החוזרים על התורה מחולקים כך, ח' פסוקים בתהילים ול"ה פסוקים בדברי הימים (נציון להם להלן) ולפי"ז כך כוונת חז"ל, חמשת אלפים שמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי התורה כל' 5845 פסוקים בתורה עצמה יתר עליהם עוד ח' פסוקים בתהילים חסר ממנו דברי הימים שמונה ר"ל וכל שאר הפסוקים שהם מ"ג פסוקים שאינם בתורה תחסר מהם ח' (שהם בתהילים) כל השאר כל' ל"ה הם בדברי הימים. ודבר זה מדויק בלשון חז"ל שלא אמרו חמשת כו' הוו פסוקים שבתורה דאז משמעו רק בס"ת אלא הכי קאמר "הוו פסוקי תורה" ר"ל זה מנין פסוקי התורה מהם 5845 בתורה 8 בתהילים 35 בדברי הימים.

אלו הפסוקים שבתהילים שמקורם מהתורה א. עזי וזמרת י-ה (קח), ב. ה' ה' רחום וחנן (פו), ג. ארך אפים ורב חסד (קג), ד. לסיחון מלך האמורי (קלה), ה. לסיחון מלך האמורי (קלו), ו. ביד משה ואהרן (עז), ז. ביד חזקה ובזרוע נטויה (קלו), ח. כי ידין ה' עמו (קלט).

ואלו הפסוקים שבדברי הימים שמקורם בתורה, א. בני יפת גומר (דה"א-ה), ב. ובני גומר אשכנז (א-ב), ג. ובני יון אלישר (א-ז), ד. וכוש ילד את נמרוד (א-י), ה. ומצרים ילד את לודים (א-יא), ו. ואת פתרוס ילד (א-יב), ז. וכנען ילד (א-יג), ח. ואת היבוסים (א-יד), ט. ואת החיוי (א-טו), י. ואת הארודי (א-טז), יא. בני שם עילם (א-יז), יב. וארפכשד (א-יח), יג. ולעבר יולד (א-יט), יד. ויוקטן (א-כ), טו. ואת הדורם (א-כא), טז. ואת עובל (א-כב), יז. ואת אופיר (א-כג), יח. ובני מדין (א-לג), יט. בכור ישמעאל (ע כט), כ. ואלה המלכים (א-מג), כא. וימות בלע (א-מד), כב. וימות יובב (א-מה), כג. וימות חושם (א-מו), כד. וימות הדד (א-מז), כה. וימות שלמה (א-מח), כו. וימות שאול (א-מט), כז. וימות בעל חנן (א-נ), כח. אלוף תמנע (א-נא), כט. אלוף אהליבמא (א-נב), ל. אלוף קנז (א-נג), לא. אלוף מגדיאל (א-נד), לב. ויהי ער בכור יהודה (ב-ג), לג. ובני בריעה חבר (ז-לא), לד. ובני קהת (ו-ג), לה. לא יומתו אבות (דה"ב כה-ד).

ר' יצחק זילבר זצ"ל
(קובץ מוריה שנה כ"ב)
גליון א-ב (רנג-רנד) אלול
תשנ"ח עמ' צג

מעלה מעלה (כח-מג), פח. מטה מטה (כח-מג), פט. אני אני (לב-לט), הרי פ"ט מיילים כפולות.

והנה מילות דרש דרש הינם האמצעיות שבתבניות הכפולות שהן תבניות מספר מ"ה הרי שיש מ"ד תבניות כפולות ולפניהם ומ"ד תבניות כפולות לאחריהן וזה דברי חז"ל דרש דרש חציון של תבניות.

ובזה יש לפרש עוד שגבי זה לא הסתפק ר' יוסף כמו שהסתפק גבי וא"ו דגחון ווא"ו דיתגלח האם זה חציון מהאי גיסא או מהאי גיסא כיון שכאן זו התיבה המ"ה ויש מ"ד מכאן ומ"ד מכאן והיא בדיוק אמצע ולא שייך להסתפק כמו גבי וא"ו דגחון שיש מנין זוגי ושייך להסתפק האם זה אמצע מהאי גיסא או מהאי גיסא.

והתגלח

והתגלח חציון של פסוקים, בזה נמי לפי החשבון אי"ז חציון של פסוקים, אך יש לפרש דהכונה חציון של הפסוקים שמופיעה בהן אותיות גודלות.

שהרי לעיל גבי וא"ו דגחון הבאנו ב' נוסחאות גבי אותיות משונות ושם נמנו גדולות וקטנות יחד ומתוכן מנין האותיות הגדולות לנוסחא שלנו הוא ט' ולנוסחא רבי יוסף עלם טוב הם כ"ג, ולתרווייהו ג' של והתגלח היא חציון אותיות גדולות לנוסחא שלנו האות החמישית מהגדולות ולנוסחא רבי יוסף עלם טוב היא האות הי"ב ממנין האותיות הגדולות.

(א-ה) אך יש להקשות א"כ מה בעיית ר' יוסף האם והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא הרי נתבאר לעיל גבי דרש דרש שכשהמנין אינו זוגי אין ספק כי יש מ"ד מכאן ומ"ד מכאן והדרש דרש בדיוק באמצע וגבי גחון הסתפק כיון שהמנין זוגי ולכן הספק הוא מהאי גיסא או מהאי גיסא, וא"כ קשה כיצד כאן הסתפק ר' יוסף הרי כאן המנין אינו זוגי לב' הנוסחאות והוהתגלח בדיוק באמצע, לנוסחא שלנו זה התיבה החמישית ויש ד' מכאן וד' מכאן ולנוסחא רבי יוסף עלם טוב זה התיבה הי"ב ויש י"א מכאן וי"א מכאן וצ"ע).

עין דיער

עין דיער חציון של תהילים, מסתבר שהכונה חציון של אותיות ולא חציון של תבניות דאי חציון של תבניות היה לנקוט תיבה ולא אות ואכן בעין יעקב גרס בהדיא עין דיער חציון של תהילים באותיות, אך הרש"ש הקשה מדוע לא כתיב ביה כמו גבי ס"ת חציון של אותיות.

לכן י"ל דזה חציון של אותיות משונות שבתהילים והוי חצי הן של אותיות והן של תבניות ולכן כתוב חציון של תהילים בסתמא דקאי אתרווייהו.

ובזה יש ג' נוסחאות למנין אותיות משונות שבתהילים, הנוסחא המקובלת היא, א. לשוא (כד-ד) ו' זעירא או קטיעא. ב. הלעולמים (עז-ח) ה' רבתי, ג. מעיר (פ-יד) ע' תלויה, ד. וכנה (פ-טז) כ' רבתי, ה. קן (פד-ד) ק' רבתי.

לנוסחא ספרים אחרים מנינם כך, א. לשוא (שם), ב. הלעולמים (שם), ג. זרמו (עז-ח) ז' זעירא, ד. מעיר (שם), ה. וכנה (שם), ו. קן (שם), ז. המרו (קז-יא) ה' זעירא.

ולנוסחא ר' יוסף טוב עלם מנינם כך, א. על כן (יח-ג) ע' גדולה, ב. ונפשו (כב-ל) ו' קטנה, ג. הלעולמים (שם), ד. מעיר (שם), ה. וכנה (שם), ו. קן (שם).

אליבא דכל הנוסחאות ע' דיער היא אמצעית של אותיות משונות שבתהילים לנוסחא רגילה יש ה' אותיות משונות והעין דיער היא האמצעית, לנוסחא ספרים אחרים יש ז' אותיות ועין דיער האמצעית, ולנוסחא רבי יוסף עלם טוב יש ו' אותיות ועין דיער היא האות הרביעית.

ויש להוכיח כל דברינו, בכל הנך דברים וא"ו דגחון דרש דרש ג' דוהתגלח ועין דיער אי"ז אותיות פשוטות אלא גודלות או תלויות או כפולות מוכח שאי"ז כפשוטו של אותיות פשוטות.